

*кандидат філологічних наук,
доцент, завідувач кафедри
української літератури
Херсонського
державного університету*

МІФОПОЕТИКА ДРАМИ МИКОЛИ КУЛІША «НАРОДНИЙ МАЛАХІЙ»

Літературознавча наука велику увагу приділяє вивченню особливостей авторського міфотворення, з'ясуванню ідейно-композиційної ролі архетипних образів у структурі художнього тексту.

Поглиблений аналіз міфопоетики драматургії Миколи Куліша відкриває великі можливості для правильного розуміння тих художніх процесів, що відбуваються в українській культурній свідомості першої третини ХХ століття. Адже літературознавчою наукою доведено, що у художній творчості спостерігається стирання межі, нівеляція між архаїчним світом міфу та сучасністю. Дослідження психоаналітиків (З.Фройд, К.-Г.Юнг) стосовно архетипів як результату колективного позасвідомого, наукові напрацювання представників структуралізму (Р.Барт, К.Леві-Стросс) та семіотичної школи (В.Іванов, В.Топоров, Ю.Лотман) дають широкі можливості для розгляду художнього тексту з погляду трансформації та інтерпретації архетипних образів, вивчення природи функціонування міфологічних образів у художній літературі.

На матеріалі української літератури означена наукова проблема останнім часом досліджується досить активно через об'єктивні причини. Нині дійсно назріла потреба у всебічному і глибокому вивченні міфопоетики творів української культури. У свою чергу міфопоетика базується на міфологізмі, який є властивістю художнього мислення і реалізується під час творення художнього світу, а значить притаманна кожному талановитому

майстру слова. І хоча у творчості одних митців міфологізм присутній як незначний елемент, а у творчості інших він має яскраві ознаки, проте відзначаємо, що у талановитому творі нерозривно пов'язані між собою художній і міфологічний рівні, мистецька і філософська моделі. Актуальність досліджуваної нами проблеми підтверджується також і потребами розробки нових підходів до дослідження художнього тексту, пошуку нових аспектів осмислення літературних творів.

У наукових дослідженнях, присвячених творчості Миколи Куліша, розглядалися філософсько-художня специфіка, психологізм та символіка образів тощо. Проте особливості міфосвіту драми «Народний Малахій» потребують більшого та всебічного осмислення і вивчення. Це і визначило тему нашого наукового дослідження.

Мета наукової статті – визначити основні складові художньої моделі світоустрою у драмі «Народний Малахій», окреслити концептуальні основи міфопоетичного мислення Миколи Куліша як цілісної впорядкованої системи.

Драматургія Миколи Куліша мала дійсно новаторський характер для української літератури. Засвоївши кращі досягнення українського та європейського драматичного і театрального мистецтва, співпрацюючи з Лесем Курбасом, який орієнтувався на модернізацію українського театру, Куліш створив самобутню модерну драму.

Науковий інтерес до творчої постаті Миколи Куліша простежуємо у ряді монографій та публікацій. Зокрема, це наукові розвідки В.Агеєвої, Д.Вакуленко, Я.Голобородька, С.Гусєвої, Л.Дем'янівської, Л.Залеської-Онишкевич, Н.Кузякіної, М.Кореневич, О.Красильникової, М.Кудрявцева, В.Саєнко, Л.Ставицької, Г.Семенюка, Л.Танюка та ін.

Дослідники намагаються досягнути ідейно-естетичні пошуки митця у контексті української та світової літератури, дати композиційно-структурний аналіз його драм, простежити їх сценічну історію. Проте на часі також дослідження міфопоетики п'єс митця, що є необхідним етапом адекватного

наукового осмислення його текстів, як, зрештою, і ймовірного наближення до тих глибинних сутностей буття, що відбиваються у художньому слові Куліша.

Художня творчість Куліша-драматурга виражається в ключових словах і поняттях. До цієї думки ми приходимо, спираючись на певний підтекст його драматичних творів. Манера письма Куліша створює враження імітації певного дискурсу, який має на меті приховати істинні наміри автора.

Драму «Народний Малахій» доцільно вивчати з погляду міфологічного осмислення буття як усталеної форми відношення людини до світу. Саме це дає можливість аналізувати явища авторської міфотворчості не як однобоке прагнення митця до стилізації архаїчної культури, а як прояви оригінального міфологічного осмислення дійсності, що є характерною ознакою справді національного художнього твору.

У п'єсі М.Куліша модель світу – це універсальна, різноаспектна структура, яка дає цілісне уявлення про місце людини у всесвіті, вказує на особливості світовідчуття, специфіку міфологічних уявлень, на осягнення етнопсихологічного простору українця. Отже, міфосвіт, представлений драматургом у «Народному Малахіїві», базується на світобаченні автора та співвідноситься з національним образом світу.

З перших речень будь-якої п'єси митця проглядає подвійність - не тільки у двозначній назві, але й у тексті, що є шифром закодованих смислів. Кожне значення образу звернене в напрямку формування глибинного архетипу підсвідомості. Символіка драматичних творів М.Куліша цілком умотивована і витворює архетип певної системи. Її визначальним чинником виступає не лише передача сакрального значення, а й сама літературна форма, жанр, до якого вдається автор.

Концептуальна основа художньої моделі світу у творі М.Куліша будується на синкретизмі язичницького і християнського міфу та репрезентується цілісною космогонічною моделлю світу, позначеною етнічними особливостями світогляду українців.

Міфопоетична модель світу М.Куліша у «Народному Малахіїві» не може

бути у повній мірі розкрита без урахування християнської парадигми. Глибокий психологізм характерів у творі, поданий через синтез оригінального авторського міфотворення та традиційного народного християнського світосприйняття, допомагає драматургу переосмислити та наповнити новим змістом давно відомий біблійний сюжет про блудного сина. Звернення до народної моралі, філософський підхід у розкритті не лише ментальних рис характеру персонажів твору, а й загальнолюдських поглядів на життя, смерть, щастя, любов дають широкі можливості автору для інтерпретацій відповідно до реалій часу. Саме давній мандрівний сюжет став вдячним матеріалом для глибоко особистісного осмислення вічних проблем, підсилених драматичною долею героїв твору, що, в свою чергу, проектується на соціум.

Символіка імен героїв п'єси заслуговує на детальне дослідження. Наприклад, літературознавці (Лесь Танюк) вже звертали увагу на семантику імені Малахій. Біблійний Малахій був останнім пророком Старого Завіту. Герой Куліша перебрав роль Месії, взявши на себе місію змінити старий світ, витворити модель нового життя в новій країні через «голубу реформу людини». Досить прозорими і символічними видаються нам й імена дочок Стаканчика – Віра, Надія і Любов. У цьому плані показовою є фраза Кума, який прийшов із Любунею забирати Малахія із Харкова додому: *«Кланялась тобі жона твоя (...). Кланялась, ридала, ще й переказала, що має три доньки: Віру, Надію, Любов (...). Віру та Надію вдома залишає, а Любов по тебе посилає»* [3, 37]. Лише любов здатна повернути Малахія Стаканчика, людину глибоко віруючу, додому.

Окремим предметом дослідження також може стати оніричний простір у драмах М.Куліша. Природа сну безпосередньо пов'язана з різноманітними натяками, двозначністю, які й є основними ознаками сну. Сон практично нічого не говорить прямо. З цим пов'язана одна з функцій сновидінь - ескіз або завчасно накреслений план, який з'являється у несвідомому. Трансформація простору у сновидінні цілком підпорядкована динаміці нашої думки, розвиткові нашого уявлення про предмет сприйняття.

Драматург звертається до сновидного простору, де світ засекречений, наповнений новими знаками, у драмі «Народний Малахій». Наприклад, «пророчий сон» приснився Любуні, в якому вона бачила степ, де плела вінок із сухих васильків та нагідок. Ці сухі квіти кладуть у труну мерцеві. Таким чином, сон Любуні віщує смерть. Пророчі сни – це своєрідний ключ, що поглиблює смислову перспективу того чи іншого епізоду художнього твору. У драмі перед нами постає несправжній, «недійсний» світ, який тісно переплітається з реальним світом людей. Цей «недійсний» світ сповнений уламками тисячолітніх міфів і символів, але вони в ньому не діють, бо сам світ уже не відчуває святенності, єдності, гармонії та взаємопов'язаності всіх елементів буття. Ось тому ситуації і деталі у творі Куліша постають зміненими, знеціненими, позбавленими сенсу уламками символічних речей, які визначають трагічну долю героїв. Символ у п'єсах М.Куліша постійно трансформується: то нагадує прадавній міфологічний (архетип), то схематично означений, то має метафоричний вияв. Вагоме місце у драмах Куліша посідають символи, які повторюються в контексті всього твору (голуба даль, голубі мрії, сон, конкретний музичний твір тощо).

Таким чином, дослідження міфопоетики драми «Народний Малахій» Миколи Куліша здатне не тільки показати багату мистецьку палітру автора, а й має досить велику перспективу.

Список використаних джерел

- 1 100 найвідоміших образів української міфології / [заг. ред. Олена Таланчук] – К.: ТОВ «Автограф», ТОВ «Книжковий дім «Орфей», 2007. – 460 с.
- 2 Знаки української етнокультури: словник-довідник / [уклад. Жайворонок В.] – К.: Довіра, 2006. – 703 с.
- 3 Куліш М. Твори: В 2 т. / М. Куліш. – К.: Дніпро, 1990. – Т. 2. – 877 с.
- 4 Міфологічний горизонт українського модернізму / Я. Поліщук. – Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2002. – С. 22.

- 5 Ставицька Л. Про символіку драм Миколи Куліша / Л. Ставицька // Українська мова та література. – 1997. – № 24. – С. 5.
- 6 Юнг К.-Г. Об архетипах коллективного бессознательного / К.-Г. Юнг // Вопросы философии. – 1988. – № 1. – С. 133-152.

Анотація

А.В. ДЕМЧЕНКО. МІФОПОЕТИКА ДРАМИ МИКОЛИ КУЛІША «НАРОДНИЙ МАЛАХІЙ»

У статті розглядається міфопоетична модель світу М.Куліша у драмі «Народний Малахій». Основна увага приділяється оригінальній авторській міфотворчості та традиційному народному християнському світосприйняттю.

Ключові слова: міфопоетика, архетипний образ, символ.

Аннотация

А.В. ДЕМЧЕНКО. МИФОПОЭТИКА ДРАМЫ МИКОЛЫ КУЛИША «НАРОДНЫЙ МАЛАХИЙ»

В статье рассматривается мифопоэтическая модель мира М.Кулиша в драме «Народный Малахий». Основное внимание уделяется оригинальному авторскому мифотворчеству и традиционному народному христианскому мировосприятию.

Ключевые слова: мифопоэтика, архетипный образ, символ.

Summary

A.V. DEMCHENCO. MYTHOPOETICS OF DRAMA «NARODNIY MALAHIIY» BY MYKOLA KULISH

The article deals with the mythopoetic model of the world of drama «Narodniy Malahiy» by Mykola Kulish. The basic attention is given to the original author's mythopoetic literary work and to traditional national Christian attitude.

Key words: mythopoetics, archetype image, symbol.

Демченко А.В. Міфопоетика драми Миколи Куліша «Народний Малахій» // Південний архів. Філологічні науки: Збірник наукових праць. Випуск LII. – Херсон: ХДУ, 2011. – С. 103-106.